

Dr Władysława Jastrzębska

Dr Małgorzata Lechwar

Katedra Teorii Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych
Uniwersytet Rzeszowski

Instytucjonalne uwarunkowania rozwoju lokalnego – wybrane aspekty

WPROWADZENIE

Wyjaśnianie roli czynników instytucjonalnych w rozwoju lokalnym ma znaczenie wykraczające poza dociekania czysto naukowe, może bowiem dostarczać praktycznej wiedzy, niezbędnej w zarządzaniu rozwojem lokalnym. Wpływ tych czynników trudno jednoznacznie określić, ponieważ „przypisanie” określonych zjawisk składających się na rozwój lokalny w kategorii przyczyny i skutku wybranych czynników instytucjonalnych nie jest proste. Zatem należy wyodrębnić z szerokiego spektrum oddziaływań najważniejsze bodźce będące przedmiotem zainteresowania aktualnych koncepcji naukowych dotyczących rozwoju lokalnego (regionalnego).

Wydaje się, że takim wyraźnym bodźcem instytucjonalnym decydującym o rozwoju lokalnym jest współdziałanie władz lokalnych z przedsiębiorstwami w ramach struktur sieciowych oraz jakość kapitału społecznego.

W literaturze przedmiotu brak jest koncepcji teoretycznej całościowo i w kategoriach przyczynowo-skutkowych opisującej wpływ jednostek władzy lokalnej na kreowanie przedsiębiorczości. Stąd celem opracowania jest określenie potencjału zasobów oraz roli samorządów lokalnych w kreowaniu środowiska dla powstawania i rozwoju lokalnej działalności gospodarczej.

ROLA WŁADZ SAMORZĄDOWYCH W ROZWOJU LOKALNYM

W ostatnim okresie coraz częściej powstają koncepcje rozwoju gospodarczego w skali lokalnej odchodzące od założeń paradygmatu ekonomii neoliberalnej, a skłaniające się ku podejściu instytucjonalnemu, w którym bierze się pod uwagę nie tylko to, co tradycyjnie nazywa się czynnikami ekonomicznymi, ale również instytucje i postawy oraz oddziaływanie niskiego poziomu życia na wydajność i rozwój.

Rozwój lokalny w płaszczyźnie gospodarczej opiera się zarówno na czynnikach wewnętrznych (endogenicznych), jak i zewnętrznych (egzogenicznych) lub może też bazować na przesłankach odśrodkowych. W przypadku czynników endogenicznych podstawą rozwoju są istniejące na poziomie lokalnym zasoby podstawowych czynników produkcji oraz dostępny kapitał ludzki i intelektualny. Z kolei czynniki egzogeniczne rozwoju polegają na lokalizacji w regionie nowych zakładów produkcyjnych, przynależnych do przedsiębiorców zewnętrznych. Wpływają one na zmiany struktury produkcji lokalnej.

Odśrodkowe przesłanki rozwoju ekonomicznego wynikają z reakcji na zmiany zewnętrzne (technologiczne i organizacyjne), a jej efektem jest powstanie nowych firm lub rozwój istniejących. Impulsem do pobudzania postaw przedsiębiorczych jest kooperacja i współdziałanie istniejących firm. Kreowanie rozwoju lokalnego zmusza władze samorządowe do wywierania wpływu na odpowiednią kombinację czynników o charakterze endo- i egzogenicznych [Bagadziński, 1995, s. 46].

Istnieje wiele teorii, które tłumaczą przyczyny nierównomierności i zróżnicowania rozwoju lokalnego w perspektywie przestrzeni, czasu i między podmiotami. Każda z nich podkreśla specyficzne aspekty działania przedsiębiorstw i ich rolę w rozwoju gospodarczym [Parysek, 2000, s. 76].

Podjęcie działalności gospodarczej niejednokrotnie wymaga wsparcia otoczenia instytucjonalnego. Odnosi się to w szczególności do polskich podmiotów zlokalizowanych na obszarach peryferyjnych, dysponujących niewielkimi zasobami kapitału rzeczowego i finansowego, jak również słabo wyposażonych w kapitał ludzki i intelektualny.

Utworzenie instytucji oraz pobudzanie mechanizmów wspierających przedsiębiorczość pozwala na tworzenie, dostosowanie i wdrażanie nowych rozwiązań, które ściśle wiążą się ze wzrostem konkurencyjności firm i ich sukcesem na rynku. Opracowanie modelu rozwoju przedsiębiorczości nie jest łatwym zadaniem. W każdej branży czy regionie, przedsiębiorstwa podlegają innym warunkowaniom, wynikającym z różnic pod względem poziomu PKB, wydajności pracy, stopy bezrobocia, dostępu do infrastruktury, poziomu rozwoju kapitału ludzkiego, społecznego i intelektualnego. Stwarza to konieczność indywidualnego podejścia do działających i nowo powstających firm. Tym niemniej jednostki władzy lokalnej kreując warunki działania przedsiębiorstw powinny kierować się pewnymi ogólnymi zasadami. Należą do nich w szczególności:

- opracowanie i realizacja planów strategicznych opartych na wizji przyszłości przedsiębiorstw,
- wdrożenie instrumentów i mechanizmów wpływających na doskonalenie jakości,
- konieczność pobudzania innowacyjności i kreatywności w przedsiębiorstwach,

- pobudzanie uczenia się organizacji,
- rozwój pracowników, ich szkolenie, motywowanie i tworzenie silnej, spójnej kultury organizacyjnej,
- uwzględnianie aspektów ekologicznych [Strużycki, 2004, s. 127].

Stworzenie przez władze lokalne korzystnych warunków dla rozwoju aktywności przedsiębiorczej i innowacyjnej przedsiębiorstw działających na skalę lokalną może przyczynić się do wzrostu ogólnego poziomu społeczno-gospodarczego regionu. Płaszczyznę stałej współpracy partnerskiej z samorządami mogą tworzyć regionalne systemy innowacji, tworzące sieć kooperujących ze sobą firm produkcyjnych, usługowych oraz instytucji publicznych, finansowych, społecznych i naukowych. Powiązanie instytucjonalne w ramach regionalnych systemów innowacji opiera się na założeniu, że dzięki silnym powiązaniom społeczności lokalnych, będących właścicielami przedsiębiorstw, otwartości na świat oraz współpracy z otoczeniem instytucjonalnym wystąpi pobudzenie i dyfuzja innowacji, a tym samym podniesienie konkurencyjności regionu [Jastrzębska, 2005, s. 192].

POTENCJALNE ZASOBY, INSTRUMENTY I DZIAŁANIA ORGANÓW WŁADZY LOKALNEJ NA RZECZ ROZWOJU LOKALNEGO

Wspieranie rozwoju lokalnego przez organy władzy samorządowej zależy od zasobu czynników kształtujących ten rodzaj aktywności. Analizując je należy w pierwszej kolejności zwrócić uwagę na moc decyzyjną samorządów lokalnych, w którą zostały wyposażone zgodnie z obowiązującym prawem. Przedmiotem działania władzy lokalnej jest wypełnianie funkcji administracji publicznej. Państwo powierza zgodnie z obowiązującym prawem jednostkom samorządu terytorialnego realizację części jego zadań, w ich imieniu, na ich odpowiedzialność i w interesie dobra publicznego. Zadania administracji publicznej traktowane jako własne wynikają z potrzeb społecznych grupy ludzi zamieszkujących dane terytorium, a ich zaspokojenie wykracza poza możliwości poszczególnych jednostek. Wykonując swe zadania administracja publiczna jest władna wydawać decyzje administracyjne na podstawie przepisów prawa materialnego. Ponadto może tworzyć, w ramach upoważnień ustawowych, normy powszechnie obowiązujące na obszarze jednostki samorządu terytorialnego (stanowienie aktów prawa miejscowego). Tworzenie przez samorządy terytorialne warunków sprzyjających powstawaniu przedsiębiorstw oraz ich rozwoju musi być zgodne z zakresem wykonywanych przez nich zadań oraz w ramach kompetencji określonych w obowiązującym prawie [Witalec, 2007, s. 270].

W myśl *Ustawy o samorządzie województwa z dnia 5.06.1998 r.* (DzU 2001 nr 142 poz. 1590) do podstawowych zadań tej jednostki władzy lokalnej należy

pobudzanie aktywności gospodarczej, tworzenie warunków rozwoju gospodarczego, zwiększanie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki województwa, a także wspieranie rozwoju nauki i gospodarki oraz popieranie postępu technologicznego i innowacji.

W strategiach lokalnych opracowywanych przez samorzady województw, a także gmin, miast i powiatów, będących wyrazem polityki rozwoju regionalnego powinny znaleźć się cele ukierunkowane na pobudzanie przedsiębiorczości, mające istotny wpływ na rozwój regionu i podniesienie poziomu życia jego mieszkańców. Również realizacja zadań z zakresu partnerstwa publiczno-prywatnego, leżących w kompetencji organów samorządowych (mimo wielu nieporozumień wokół tego zjawiska), wymaga od nich podjęcia współpracy z przedsiębiorstwami [Piasecka, 1999, s. 333].

Wśród czynników stanowiących potencjalne zasoby niezbędne do kreowania przedsiębiorczości służącej podnoszeniu jakości życia, niewątpliwie ważną rolę odgrywają wiedza i postawy w wymiarze indywidualnym, czyli pracowników urzędów i przedstawicieli społeczności lokalnej.

We współczesnych, rozwiniętych gospodarkach wiedza, będąca elementem kapitału ludzkiego i intelektualnego, pełni rolę najważniejszego endogenicznego czynnika produkcji i rozwoju gospodarczego, przyczyniającego się do zmniejszenia ograniczoności tradycyjnie pojmowanych czynników produkcji, tworzących „bogactwo narodów”, w tym społeczności lokalnych [Romer, 1986].

W nowym modelu gospodarki opartej na wiedzy wyeksponowano rolę przedsiębiorstw wykorzystujących wiedzę, dzięki której kreowane są innowacje, przesądzające o ich przewadze konkurencyjnej. W ten proces wpisuje się koncepcja regionalnych systemów innowacji z uwzględnieniem w nich wiodącej roli małych i średnich przedsiębiorstw oraz jednostek władzy lokalnej stymulujących ich rozwój.

Pracownicy samorządowi, wyposażeni w wiedzę oraz historycznie ukształtowaną mentalność, stanowią pewien zasób, który może wpłynąć na innowacje w regionie. Dla budzenia świadomości proinnowacyjnej w pierwszej kolejności muszą posiadać umiejętność ciągłego zdobywania wiedzy, czemu powinien służyć odpowiednio funkcjonujący system oświaty i szkolnictwa wyższego, a także system kształcenia ustawicznego.

Mechanizmy edukacyjne, społeczne, gospodarcze oraz infrastrukturalne kreujące wiedzę i kapitał intelektualny w aspekcie indywidualnym (pracowników samorządowych) oraz w organizacji (urzędach władzy lokalnej) wzajemnie oddziałują na siebie i mają złożony charakter.

Wykorzystując swoje zasoby, jednostki administracji publicznej mogą tworzyć sprzyjający klimat dla działań służących powstawaniu przedsiębiorstw, a także wzmacnianiu ich pozycji konkurencyjnej udzielając im wsparcia, któremu służą następujące instrumenty:

- finansowe,
- prawno-podatkowe,
- promocyjno-organizacyjne,
- informacyjno-szkoleniowe [Oliński, 2005, s. 90].

Instrumenty finansowe polegają na pośredniczeniu lub innej pomocy w zaciągnięciu preferencyjnych kredytów i pożyczek. Jednostki władzy lokalnej mogą również udzielić, pośredniczyć lub pomóc przedsiębiorstwom w uzyskaniu poręczenia kredytu (pożyczki). Urzędy gmin mogą dofinansować przedsięwzięcia firm, w których gmina posiada udziały bądź współfinansować przedsięwzięcia realizowane z udziałem przedsiębiorstw lokalnych oraz dotować organizacje wspierające przedsiębiorczość.

Do instrumentów prawno-podatkowych zalicza się pomoc polegającą m.in. na poinformowaniu, pośredniczeniu w formalnościach niezbędnych do uzyskiwania ulgi w podatkach lokalnych, np. gruntowym, od nieruchomości, czy od środków transportu. Pracownicy urzędów mogą również udzielić pomocy w ubieganiu się o uzyskanie ulgi w podatkach leżących w gestii innych organów. Inna pomoc o charakterze prawno-fiskalnym to organizowanie porad prawno-podatkowych.

Do narzędzi o charakterze promocyjno-organizacyjnym można zaliczyć udzielanie bądź pomaganie w uzyskaniu wsparcia umożliwiającego lub ułatwiającego pozyskanie i wdrożenie innowacji produktowych, marketingowych, czy z zakresu organizacji i zarządzania, poprzez kojarzenie z potencjalnymi dostawcami, pomoc formalną w zawieraniu kontraktów itp. Ponadto instytucje samorządowe mogą organizować lub pomagać przedsiębiorstwom we wzięciu udziału w misjach gospodarczych, targach, konkursach i innych imprezach służących ich promocji.

Instrumenty informacyjno-szkoleniowe to między innymi: organizowanie szkoleń, kursów lub inne formy pomocy w zdobywaniu wiedzy i kształtowaniu „ducha przedsiębiorczości” wśród właścicieli funkcjonujących firm oraz potencjalnych przedsiębiorców. Zalicza się do nich również udzielanie informacji dotyczących rynków zbytu, potencjalnych kontrahentów i pomoc w ich uzyskaniu z innych źródeł.

Jednostki władzy lokalnej również w sposób pośredni mogą stymulować rozwój przedsiębiorczości poprzez:

- przyciąganie zewnętrznych inwestycji, programów i dotacji,
- rozwój infrastruktury technicznej i społecznej,
- zamówienia publiczne kierowane do lokalnych wykonawców i dostawców,
- przedsięwzięcia angażujące kapitał publiczny i prywatny,
- wpływanie na postawy mieszkańców w celu zwiększenia ich umiejętności samodzielnego rozwiązywania problemów.

Analizując działania samorządów lokalnych na rzecz przedsiębiorstw oraz wykorzystywane przez nie instrumenty wsparcia, należy zwrócić uwagę na ich efekty. Jest rzeczą oczywistą, że samo zwiększenie środków i zakresu wykorzystywanych instrumentów nie rozwiązuje żadnego problemu, gdy poszczególne działania władz lokalnych nie osiągną wymaganej skuteczności.

Niezależnie od wyżej zaprezentowanych czynników rozwoju lokalnego, wynikających z potencjalnych zasobów jednostek władzy lokalnej, badania prowadzone w Polsce pozwoliły na zidentyfikowanie innych endogenicznych czynników rozwoju lokalnego. Są to w szczególności:

- lokalni liderzy, mający wizję strategiczną rozwoju lokalnego i zdolni skupić wokół siebie elitę lokalną skłoną realizować tę strategię,
- elity lokalne, do których należą m.in. kierujący innymi instytucjami lokalnymi, przedsiębiorcy, czy mieszkańcy cieszący się autorytetem i chcący współpracować na rzecz strategii rozwoju,
- lokalne instytucje otoczenia biznesu, wspierające rozwój przedsiębiorczości (inkubatory przedsiębiorczości, agencje rozwoju prowadzące doradztwo, szkolenia, udzielające gwarancji i poręczeń itp.),
- zintegrowana społeczność lokalnych przedsiębiorców skłonna do współpracy z władzami lokalnymi,
- aktywna społeczność lokalna,
- skłonność do współpracy z innymi gminami w sytuacji, gdy przedsięwzięcia przekraczają obszar danej gminy [Gorzelałak, 2000, s. 101–102].

KAPITAŁ SPOŁECZNY A ROZWÓJ LOKALNY W ASPEKCIE EKONOMICZNYM

Niezwykle ważnym zasobem, stanowiącym potencjał dla rozwoju lokalnego jest kapitał społeczny. W nakazowo-rozdzielczym systemie gospodarczym kapitał ten nie istniał, gdyż był sprzeczny z zasadami funkcjonowania socjalizmu. Polski socjolog P. Sztompka, pisząc o zaniku tego kapitału zwraca uwagę, iż poprzedni system w wymiarze ekonomicznym opierał się na „egalitaryzmie zamiast merytokracji, bezpieczeństwie zamiast ryzyka, przystosowaniu zamiast innowacyjności, opiekuńczości i roszczeniowości zamiast polegania na sobie oraz małej stabilizacji zamiast sukcesu” [Sztompka, 2003].

Przemiany ustrojowe dowiodły jak ważną rolę w życiu społeczno-gospodarczym pełni kapitał społeczny i siły społeczne, zidentyfikowane jako potencjalna siła sprawcza rozwoju już w dwudziestoleciu międzywojennym. Nie straciła bowiem na aktualności koncepcja sił społecznych sformułowana przez F. Znanieckiego [Stępień, Znaniecki, 2002, s. 217–224].

Siły społeczne mogą stanowić kapitał społeczny, gdy efektem ich wpływu na grupową bądź jednostkową aktywność społeczno-gospodarczą będzie wzrost skuteczności przedsięwziętych działań i czynności.

Kapitał społeczny jest terminem wprowadzanym w sposób usystematyzowany do literatury z zakresu socjologii w latach 70. ubiegłego wieku, między innymi przez Pierra Bourdieu oraz Jamesa Colemana, którego szkołę prezentuje m.in. R.D. Putnam. Pojęcie to jest definiowane i rozumiane w sposób niejednoznaczny. Bourdieu określił kapitał społeczny jako sumę rzeczywistych i potencjalnych zasobów, których istnienie jest możliwe dzięki wzajemnym związkom funkcjonującym pomiędzy uczestnikami sieci znajomości (obecnych i potencjalnych). Sieć tworzona przez bardziej lub mniej zinstytucjonalizowane związki oparte na wzajemnym uznaniu, wytwarza u każdego członka sieci poczucie „kolektywnego posiadania kapitału” oraz wiarygodności pełnionej przez niego roli społecznej. Kapitał społeczny nie jest wartością samą w sobie, a jego wartość ostateczną mierzy się sumą innych wartości, jakie za jego pośrednictwem można zrealizować [Bourdieu, 1985, s. 248]. W powyższym ujęciu kapitał społeczny definiowany jest z punktu widzenia jednostki, a nie całej społeczności.

W myśli społecznej J. Colemana znajdujemy stwierdzenie, iż kapitał społeczny jako szereg różnych bytów charakteryzuje się dwiema cechami: składa się z pewnych powiązań istniejących w ramach struktur społecznych i ułatwia działanie jednostek, istniejących w ramach tych struktur [Coleman, 1990, s. 301 i nast.].

W pracy *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*, poświęconej tradycjom społeczeństwa obywatelskiego we Włoszech, Putnam odnosi kapitał społeczny do takich cech organizacji społeczeństwa, jak: zaufanie, normy i powiązania, które mogą zwiększyć jego sprawność ułatwiając skoordynowane działania. „Kapitał społeczny to te cechy organizacji społecznych, takich jak sieci jednostek lub gospodarstw domowych oraz powiązanych z nimi wartości, które kreują efekty zewnętrzne dla całej wspólnoty” [Putnam, 1993, s. 5 oraz Putnam, 1995, s. 258]. W późniejszych pracach Putnam wyróżnia kapitał społeczny wiążący oraz pomostowy. Pierwszy dotyczy więzi pomiędzy członkami jednej grupy społecznej, drugi zaś odnosi się do sieci powiązań pomiędzy osobami należącymi do różnych społeczności.

Według terminologii przyjętej powszechnie przez Bank Światowy, kapitał społeczny „odnosi się do wewnętrznej, społecznej i kulturowej koherencji społeczeństwa, do norm i wartości które kierują ludzkimi interakcjami i do instytucji, które owe interakcje ucieleśniają. Kapitał społeczny jest rodzajem spoiwa, które utrzymuje społeczeństwo jako całość i bez którego ekonomiczny wzrost bądź dobrobyt ludzki może nie zaistnieć” [Jarmołowicz, Kościński, 2005, s. 36; Matysiak, 1999, s. 60–62].

Socjologiczna kategoria kapitału społecznego została zapożyczona przez nową ekonomię, która uznaje kapitał ludzki i intelektualny jako strategiczny zasób, przyczyniający się między innymi do wzrostu wartości oraz konkurencyjności firm. W literaturze ekonomicznej wyodrębnia się dwie zasadnicze części kapitału intelektualnego: pierwsza z nich reprezentuje niewidzialne zasoby oraz procesy i tworzy kapitał organizacyjny oraz społeczny, druga zaś to kapitał ludzki.

W ekonomii społecznej wyróżnia się sześć wyznaczników kapitału społecznego:

1. Uczestnictwo w sieciach. Kapitał społeczny jest kreowany i pomnażany, gdy istnieją przeplatające się sieci powiązań między poszczególnymi grupami. Jednostki wykazują skłonność do działania w zbiorowości, do generowania nowych powiązań, kontaktów, a docelowo sieci. Związki są dobrowolne i równe. Kapitał społeczny nie może być tworzony poprzez indywidualne działanie na własną korzyść. Jakość kapitału zależy od skłonności jednostek do działania w zbiorowości i nawiązywania nowych kontaktów, a docelowo sieci.

2. Wzajemność. Kapitał społeczny to działanie jednych osób dla korzyści innych, w oczekiwaniu, że działanie zostanie odwzajemnione. Gdy wzajemność jest silna, ludzie dbają o cudze interesy.

3. Zaufanie. Wpływa dodatnio na poczucie bezpieczeństwa uczestników organizacji oraz wywołuje skłonność do podejmowania ryzyka, wynikającego z założenia, że inni zachowają się zgodnie z przewidywaniami i będą się nawzajem wspierać. Zaufanie sprzyja otwartości informacyjnej, gdyż uczestnicy sieci nie podejrzewają pozostałych członków o wykorzystanie informacji dla własnej korzyści.

4. Normy społeczne. Umożliwiają wewnętrzną nieformalną kontrolę społeczną. Są niepisanymi prawami, określając zachowania wartościowe i pożądane w danym społeczeństwie.

5. Wspólnota. Każdy uczestnik sieci ma dostęp do zasobów, ale ich nie posiada na własność.

6. Proaktywność. Rozwój kapitału społecznego wymaga aktywnego angażowania się w działanie grupy [Dyduch, 2007, s. 1].

Rozwijanie działań przedsiębiorczych w skali lokalnej w oparciu o kapitał społeczny przyczynia się do zwiększenia sieci relacji i kontaktów z uczestnikami procesów rynkowych. Jest to sposób na zdobywanie nowych kompetencji, zachowanie zasobów, dzielenie się ryzykiem oraz tworzenie atrakcyjnych strategii działania w warunkach ciągłych zmian. W sytuacji tej społeczność lokalna może czerpać korzyści ekonomiczne płynące z pomnażania kapitału społecznego. Należą do nich w szczególności: większa produktywność czynników produkcji, substytucja tradycyjnych czynników produkcji czynnikami niematerialnymi, ograniczanie zjawiska *gapowicza* (*free-rider*), wzmocnienie przedsiębiorczości i innowacyjności, zmniejszenie kosztów oraz elastyczność działania.

Elastyczne dostosowanie się do nowych warunków działania w wyniku licznych powiązań i kontaktów z odbiorcami i dostawcami wpływa na konkurencyjność przedsiębiorstw działających w regionie poprzez:

- zwiększanie wiedzy o rynku,
- lepsze rozpoznanie preferencji klienta i jego zadowolenie,
- zmniejszanie kosztów transakcji w długim okresie.

Kontakty z pozostałymi uczestnikami rynku (bankami, firmami: usługowymi, doradczymi i ubezpieczeniowymi, pośrednikami, akcjonariuszami i giełdami) zmniejszają koszty przedsiębiorstwa w wyniku:

- zmniejszenia kosztów poszukiwania informacji,
- ułatwienia przepływu informacji o nowościach technologicznych, działaniach konkurencji, szansach rynkowych itp.,
- możliwości wspólnego korzystania z dóbr,
- tworzenia swego lobby, które może korzystnie wpływać na działania rządu i samorządów lokalnych,
- realizacji przez firmy działające w sieci wspólnych projektów wspieranych finansowo przez Unię Europejską.

Uczestnicy „gry rynkowej” realizują własne interesy i cele, ale do tego potrzebują innych organizacji i ich zasobów. Partnerzy na rynku wchodząc w różne związki, wymieniają towary, usługi i informacje mając na względzie interes własny, który nie może zagrażać interesowi innego podmiotu tej gry. Tylko pod tym warunkiem stają się dla siebie atrakcyjni, gdy są w stanie rozpoznawać interesy wspólne i odrębne, negocjować i dochodzić do kompromisów. Zatem gra rynkowa nie jest „grą o sumie zerowej”, w której wygrana jednej strony oznacza przegraną drugiej. W wyżej opisanym procesie rynkowym jego uczestnicy nie zawsze charakteryzują się cechami „wspólnotowymi” (opisanymi w modelu kapitału społecznego R. Putnama) oraz zaangażowaniem obywatelskim typowym dla włoskiej formy kapitału społecznego.

WNIOSKI

Koncepcje teoretyczne, jak również badania empiryczne potwierdzają, że potencjalne zasoby samorządów lokalnych w postaci mocy decyzyjnej, wiedzy, zasobów finansowych i narzędzi polityki rozwoju regionalnego mogą wpływać stymulująco na rozwój lokalny.

W strukturze urzędów administracji samorządowej i rządowej powinny działać wydzielone stanowiska pracy koordynujące działania na rzecz rozwoju przedsiębiorczości, czy centra rozwoju innowacyjności, tworzące wraz z innymi instytucjami otoczenia biznesu oraz jednostkami naukowo-badawczymi i uczelniami sieci współpracy. Ich celem powinno być oprócz koordynowania działań, udzielanie w tym zakresie porad administracyjnych, prawnych, finansowych, podatkowych, marketingowych itp.

Spośród niezwykle ważnych inicjatyw urzędów na rzecz wsparcia przedsiębiorczości wymienić należy tworzenie funduszy ułatwiających przedsiębiorcom dostęp do kredytów poprzez udzielanie poręczeń i gwarancji kredytowych.

Istotą proponowanej, aktywnej postawy organów władzy lokalnej, uczestniczącej w tworzeniu warunków sprzyjających rozwojowi lokalnemu nie może być odgórne sterowanie nim, gdyż byłoby to sprzeczne z ideą rynkowo-cenowego mechanizmu alokacji zasobów. W tym przypadku należy podjąć próby budowa-

nia porozumienia między wszystkimi zainteresowanymi stronami (*key actors*), co przyczyni się do oddolnego kształtowania postaw przedsiębiorczych.

Skuteczna pomoc ze strony władz lokalnych w aktywizowaniu przedsiębiorczości może przyczynić się do rozwoju gospodarczego regionu, a wydatki z budżetów badanych urzędów na rzecz wspierania inicjatyw gospodarczych zostaną zwrócone w postaci podatków lokalnych płaconych przez dobrze funkcjonujące, miejscowe podmioty gospodarcze.

Szczególną rolę w rozwoju lokalnym przypisać należy kapitałowi społecznemu, spopularyzowanemu przez ekonomistów podejmujących próbę wyjaśniania funkcjonowania podmiotów gospodarczych przez pryzmat wspólnych zachowań społecznych jednostek i zbiorowości skłonnych do nawiązywania transakcji ekonomicznych i nieekonomicznych, tworzących w wyniku procesu synergii nową wymierną wartość. Do korzyści osiąganych dzięki istnieniu kapitału społecznego zalicza się również zmniejszone ryzyko działania oraz niższe koszty dostosowania podmiotów gospodarczych do ciągłych zmian w otoczeniu.

Pojęcie kapitał społeczny jest niejednoznacznie formułowane i budzi wiele kontrowersji wśród ekonomistów. Konfrontacja teorii z praktyką wskazuje, że w rozwiniętej gospodarce rynkowej (na przykład w USA) model włoski kapitału społecznego polegający na pogłębionym zaufaniu i normie uogólnionego odwzajemniania został wyparty przez uczciwą grę rynkową i liczne zabezpieczenia prawne. Powstaje zatem forma kapitału społecznego bardziej nastawiona na wzajemną konkurencyjność gospodarczą, pragmatyczną kooperację ekonomiczną i wspólny interes.

Mimo kontrowersji wokół pojęcia kapitał społeczny, szczególnie w Polsce, w sytuacji rażącego niedostatku kapitału społecznego i negatywnych skutków tego stanu rzeczy, powinno znaleźć się miejsce na jego upowszechnianie i kreowanie.

LITERATURA

- Bagadziński L. (red.), 1995, *Polityka rozwoju regionalnego i lokalnego w okresie transformacji systemowej*, Warszawa.
- Bourdieu P., 1985, *The Forms of Capital [w:] Handbook of Theory and Research for the Sociology and Education*, Ed. J.G., Greenwood, New York.
- Coleman J.S., 1990, *Foundations of Social Theory*, Harvard University Press.
- Dyduch W., 2007, *Kapitał społeczny organizacji pożywką dla przedsiębiorczości i innowacyjności*, http://www.zti.com.pl/institut/pp/referaty/ref42_full.html.
- Gorzela G., 2000, *Zewnętrzna interwencja jako czynnik rozwoju lokalnego (Na przykładzie Programu Inicjatyw Lokalnych)*, „Studia Regionalne i Lokalne”, nr 3/2000.
- Jarmołowicz W., Kościński M., 2005, *Menedżerowie a kapitał społeczny organizacji [w:] Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów.
- Jastrzębska W., 2005, *Pobudzanie aktywności innowacyjnej małych i średnich przedsiębiorstw w teorii regionalnych systemów innowacji i polityce innowacyjnej Unii Eu-*

- ropejskiej [w:] *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, z. 7, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów.
- Matysiak A., 1999, *Źródła kapitału społecznego*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Oliński M., 2005, *Wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw przez ośrodki krajowego systemu usług* [w:] *Partnerskie współdziałanie w sektorze publicznym i prywatnym*, Praca zb., red. nauk. B. Plawgo, W. Zaremba, Fundacja Współczesne Zarządzanie, Białystok.
- Parysek J., 2000, *Teoretyczne podstawy rozwoju lokalnego* [w:] *Podstawy gospodarki lokalnej*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- Piasecka E., 1999, *Brytyjska koncepcja układów partnerskich w lokalnym rozwoju gospodarczym* [w:] *Przedsiębiorczość a lokalny i regionalny rozwój gospodarczy*, red. nauk. J. Targalski, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków.
- Putnam R.D., 1995, *Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Społeczny Instytut Wydawniczy Sp. z o.o., Kraków.
- Putnam R.D., 1993, *Making democracy work. Civic transitions in modern Italy*, Princeton University Press, New York.
- Romer P., 1986, *Increasing Returns and Long- Run Growth*, "Journal of Political Economy", nr 94.
- Stępień J., Znaniecki F., 2002, *Siły społeczne w województwie poznańskim (1934)*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” nr 3.
- Strużycki M. (red.), 2004, *Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce regionu*, PTE, Warszawa.
- Sztompka P., 2003, *Diagnoza stanu państwa* http://www.exporter.pl/forum/agencje_plus/8_3.html.
- Witalec W., 2007, *Prawno-finansowe instrumenty wspierania przedsiębiorczości przez samorząd terytorialny* [w:] *Innowacyjność jako czynnik rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich*, red. A. Czudec, Wydawnictwo Oświatowe FOSZE, Rzeszów.

Streszczenie

W oparciu o literaturę przedmiotu oraz zebrane dane empiryczne w pracy przedstawiono wpływ jednostek władzy lokalnej na utrzymanie i rozwój lokalny. Samorząd lokalny dysponujący dobrze zorganizowanymi instytucjami wsparcia może efektywnie oddziaływać na kreowanie działalności gospodarczej oraz wzmocnienie konkurencyjności istniejących firm, przyczyniając się w ten sposób do aktywizacji rozwoju lokalnego.

Institutional Conditions for Local Development – Chosen Aspects

Summary

In the study, basing on the review of literature as well as on the gathered empirical data, there was presented the influence of units of local government on local development. Local self-government with correctly organized institutions of support can efficiently influence creation of economic activity and can strengthen competitiveness of functioning enterprises, and in such way, enhance local development.